

Переклад

Яїл

Я достеменно пам'ятаю ці слова місіс Годжес: «Який чудесний колір, Джес» — то ж вкривала ним шар за шаром сторінку книги Святого Писання. Якщо ти отримуєш відмінну оцінку п'ять разів поспіль, тебе відправляють до директорки за відзнакою, а в мене їх було аж 4; а утім ніхто не рівняв Святе Писання до англійської мови, історії чи наукових дисциплін. Це й справді був чудесний колір, — суцільний криваво-червоний, — хотілося все далі й далі замальовувати сторінку. У мене був нічогесенький набір олівців — десятка зо два кольорів, враховуючи рідкісні рожевий та бірюзовий. З цією палітрою можна було створити доволі правдоподібний колір плоті — та я не була хисткою. Власне тому я й накинула хустку на обличчя Яїл і натомість зосередилась на її руці та молоті, наметовому кілку та на великому простирадлі повному крові, що струїлася рікою поверх тканини, лежанки, на якій спочивав Сісера, на долівку намету Яїл та на пористі просякні сторінки мого лінованого зошита. Навряд чи тоді я сушила голову здогадками, чому ми мали ілюструвати ту аж надто химерну оповідь. Навряд чи. Навряд чи існує причина, чому саме цей малюнок закарбувався в пам'яті найбільше. Адже, приміром, я не пам'ятаю, з яких предметів отримала ті чотири п'ятірки і чи настільки високо оцінили мою елегантність зображення кривавого вбивства Сісери Яїлою. Я й не дуже старалася догодити місіс Годжес, яку особливо не цікавила релігія. Вона просто була звичайною вчителькою історії, яка вносила свою частку у викладання Святого Писання, як і більшість її колег. Оскільки заняття розкидали між усіма, як поденщину, навіть не виділивши окремого педагога. Місіс Годжес вирізнялася в ті дні (а це були 1950-ті роки), адже була заміжною. Вона носила темне кучеряве волосся, червону помаду на губах та зухвало надвисокі загострені підбори, цокіт яких розносився поміж наших парт. Замолода для нашої старожитньої респектабельної школи для дівчат. Учителем вона була таким собі, адже нічого особливого не залишила по собі. Хоч я не можу згадати анічогісінько сказане нею, однак цілком упевнена, що нам не дали жодного пояснення, чому ми мали ілюструвати саме ту химерно відразливу та морально сумнівну оповідь. Хай там як, а чомусь спогад зображення тієї криваво-червоної пучини залишився зі мною донині. Якимось про нього я й розповідала оператору за обідом у Брюсселі. Оскільки ми якраз обговорювали два шляхи окреслення минулого в нашій пам'яті: якісь знаменні події, як народження, весілля, смерті, подорожі, успіхи та невдачі, які, вочевидь, запам'ятовуються; а з іншого боку навидовижу-деталізовані, хоч і безглузді моменти, що чомусь не щезають. Йому тридцятирічному було трішки шкода мене, оскільки з моїм віком ці дитячі спогади здавалися безмежно далекими. Такі крихітні, яскраві та все ж давноминулі, як зображення в рукописах. Ця жорстока історія шокувала його. (Адже йому в дитинстві не нав'язувала релігію, сумніваюсь, чи відкривав він

Біблію хоч раз за все життя.) Натомість я запевняла, що пам'ятала цю історію не через її вражаючу аморальність, а радше через піднесення, яке приносило мені замальовування сторінки тим криваво-червоним. Подібним було відчуття від макро-кадру, який ми створили в рекламі апельсинового соку «Sraparaja»: всі ті блискучі мішечки, що блищали та вибухали в дольці кривавого апельсина. Такого ж глибокого естетичного піднесення не відчуєш після таких закладів, як школа Armadale, чи GPDST.

Хай там що, але через це я вкотре згадала Яїл та Сісеру. Я певна, що саме ті оповіді Святого Писання, які я відкрила для себе у 9 чи 10 років, сформулювали моє ставлення до релігії як не лише дивовижної, але відразливої та небезпечної. Саме в цьому віці по-трошки починають відкривати для себе Шекспіра (принаймні в таких впливових сегрегаційних школах, як моя), і навіть коли ви знуджені та байдужі (або вдаєте таких), все одно всі ті пристрасні люди, заплутані сюжети та римоване спілкування в піснях – вся та сила – приїде час, і ви зрозумієте, що саме вона змінила вас назавжди. Святе Писання, з іншого боку, було одночасно мертвим та непристойним. Усе, що ми робили — ілюстрували його, картинку за картинкою, —Квітчасте Вбрання, Манна Небесна, Чума, Яїл та Сісера.

Джеду, нашому операторові, я пояснювала, що історія ця навіть не про вірність чи зраду. Я переповіла її з пам'яті як спогад, що виринав щоразу, як я бачила ту криваво-червону тканину. Про це оповідає Книга Суддів, де Суддею несподівано виявляється жінка Девора (там вона не була взірцем лідерських якостей. Сумніваюся, чи таке поняття взагалі існувало на початку 50-их років. Однак, навіть і тоді воно б не стосувалося Девори, образ якої більше нагадував Флоренс Найтінгейл та Елізабет Фрай). Ізраїлеві сини, як завжди, учинили зло в Господніх очах, за що були передані в руку Явіна, царя ханаанського. Зверхником його війська був Сісера, який мав дев'ятсот залізних колесниць, та дуже утискав народ двадцять літ. За що Девора заманила Сісеру в пасту на річці Кішон. У Біблії говориться: «І Господь привів у замішання Сісеру, і всі колесниці та увесь той табір вістрям меча». [1] Тобто Біблія оповідає, що хоч Девора зорганізувала вбивство, але звершив його Господь. Зійшов Сісера з колісниць й побіг пішки до намету Яїл, жінки кенеянина Хевера, бо був мир між Явіном, царем Гацору, та між домом кенеянина Хевера. І сказала до нього Яїл: «Зайди, пане мій, зайди до мене, не бійся!» І коли він зайшов та попросив склянку води, вона відкрила молочного бурдюка, напоїла його, накрила та запросила відпочити. Він сказав їй стати біля намету й не пускати жодної душі. Те, що буде далі, я можу цитувати з пам'яті:

«І взяла Яїл, жінка Хеверона, наметового кілка, і взяла в свою руку молотка, і підійшла тихо до нього, та й всадила того кілка в його скроню, аж у землю. А він спав, змучений, і він помер».

І нині я гадаю, що в цій оповіді порушуються всі первинні закони гостинності та сердечності, закони, яких ми вчимося навіть із казок. Яїл не була Сісері ворогом, та все ж заманила його й — переможна пісня Девори. Версією короля Якова, вона повна неймовірних ритмічних знахідок. Волосся стає дибки. Ось, послухай.

Нехай буде благословенна між жінками Яїл, жінка кенанеянина Хевера, нехай буде благословенна вона між жінками в наметі.

Води він просив подала молока, у царській чаші принесла п'янке молоко.

Ліву руку свою до кілка простягає, а правицю свою до молотка робітничого. І вгатила Сісеру, і розбила вона йому голову, і скроню розбила й пробила йому.

Між ноги її він схилювся, упав і лежав, між ноги її він схилювся, упав, де схилюсь, там забитий упав.

Через вікно виглядала та голосила Сісерина мати крізь ґрати: Чому колесниця його припізnilась вернутись? Чому припізнилились колеса запряжок його?

Мудрі княгині її дають відповідь їй, та й вона сама відповідає собі:

Ось здобич знаходять та ділять вони, бранка, дві бранці на кожного мужа! А здобич із шат кольорових Сісері, здобич із шат кольорових, різнобарвна тканина, на два боки гаптована, жінці на шию.

Нехай отак згинуть усі вороги Твої, Господи! А хто любить Його, той як сонце, що сходить у силі своїй! І Край мав мир сорок літ.

Ці ритми мені до душі. До душі мені думки про тих єпископів 17 століття у світі, де їх страчували у вогні за створення цих ритмів, що берегли їх віру чи зневір'я. «Між ноги її він схилювся, упав і лежав» — де він схилювся, там і впав намертво. Поняття не маю, який єврейський ритм вони наслідували, проте в англійській мові, тверді односкладові слова якої нагадують удари молотка чи сокири, ця пісня заструменіла. Усі ті ритми та фрази зникають з нашого ужитку. Коли моя мати відкривала холодильник, вона часто приказувала: «Ось п'янке молоко в царській чаші», а потім я зустріла це в Біблії як ще одну частинку нашої культурної головоломки. Це було дуже давно. Ще до холодильників. За війни молоко та масло зберігали в глиняних горщиках під вологими мусліновими покривалами, що прикрашали важкі червоні та блакитні глиняні намистинки.

Коли я знімала рекламу Гренадіну, то поставила червоний шовковий намет, що відкидав глибокі криваві тіні на лискучу піщану підлогу. Неполіткоректний східний лицар пустелі наливав собі багряного соку з типу венеціанського

бордового глечика. На низькому столику стояла царська чаша з великою завихореною пірамідою чого кремового, що вловлювало відблиски рожевого світла. Лара, моя помічниця, яка насправді мітиться на мою режисерську посаду, говорить, що зараз таких кадрів варто уникати. У нинішніх людей хибні асоціації зі східними лицарями пустелі та блідими полонянками. Її зовсім не зачепила моя інша ідея погратися з образом Персефони та похмурого темно-шкірого Діса, які їдять гранатові зерна в підземному царстві. Там також була інша принадна тарілка з зернами, ще одна п'янка, хоч і менш царська чаша, поряд із кремовим вихрем, також невеличкі шматочки блискучого рожевого желе. Дарма я розповіла, вона ще більше впевнилася в тому, що я старомодна та переобтяжена мертвим культурним багажем. Їй би більше сподобалася моя ідея, що Гренадин отримав таку назву, бо формою та вмістом вибухових частинок нагадує гранату. Яка соковита метафора: просяклі соком простирадла, вибухи надзвичайної чуттєвості, просяклі кров'ю простирадла. Як дивно мій мозок створює асоціації, ні з чим не пов'язані. У Кембриджі я зробила на відмінно «unpacking» багаторівневих метафор в есе «Емпсоніан». Однак, тоді ще не існувало такого поняття. Ми могли б створити фільм, у якому поступово розкривається вельветова куля, і з неї ринуть потоки червоного шовку та світло, заповнюючи екран. І що саме ми б хотіли донести? Як химерно бути безвісним поетом і створювати не поеми, а лиш реклами для фруктових напоїв. Мені це до вподоби. Ніколи не буває нудно. Останнім часом від цього трошки лячно.

Так от, Яїл. Чому мені згадалася Яїл? Через метафори. Я знаю і знала від початку, що, вганяючи вістря олівця в папір, відчула неясний поштовх симетрії. Олівець, кілок. Ще один відокремлений, як чека з гранати, образ. Навістрений. Безвісний. Я так само знаю: щоразу, згадуючи ту пляму несамовитого кольору, його наздоганяє післяобраз гидотно-млявого кольору, кольору понуро-гливкового, гірчичного. Кольору днів нудьги нашої. Ми не були нещасними — про нас, дівчаток-розумничок, добре дбали, але ж як нам було нудно. Нелегко поринати спогадами в ті часи. Усі будівлі були однакового зеленого та вершкового кольору. Носили ми тоді брунатні сарафанчики поверх сорочок кольору хакі та краватки, які тоді без задньої думки називали нігерсько-коричневими. Сумніваюсь, що ми враховували непристойні відтінки значення, радше просто підмітили схожість — нігерсько-коричневий. Неуцтво, невинність, нудьга. Дивно, зараз мені боязко розповісти, що ми дійсно вживали це слово в зовсім іншому необтяженому контексті. Це було надто давно, зараз нас осудять, не намагаючись зрозуміти. У книгах був весь мій життєвий запал. Джейн Ейр та палаючий балдахін або покарання у Червоній Кімнаті (я створила фільми з обома образами: рекламуючи страхування від пожежі та дитячі меблі). Атака Айвенго, Робін Гуд із луком у плямисто-зеленому світлі, втеча Елізи розтрісканою кригою, вовки та єдинороги, вулкани та приливні хвилі — весь цей запал був лише в книжках, шкода, що навіть маленька частинка, анічогісінько не прослизнуло в життєву дійсність. Ми були претелевізійним поколінням, не

уявляєте, як нам було нудно, аж надзвичайно для покоління, яке виросло із цим чарівним ліхтарем, магічним вікном у світ, скринькою Пандори. Вона знайомила зі спокусами та емоціями, знаннями про світ та інших людей, які сиділи в кутку вітальні чи світлиці. Знайоме мені молодше покоління нині неустанно ностальгує за уявним моментами, яких вони навіть не зазнавали: сім'ї, які спілкуються, люди, замість пасивного перегляду екрану зайняті іграми чи будь-чим. Інколи ми це робили. Я згадую те фізичне задоволення від безустанних стрибків на дитячому майданчику. Я згадую те несамовите життя, від якого залишилася лиш колекція свинцевих поні. Проте частіше (не враховуючи книжки) я згадую той розмитий, задушливий, обмежений вогник нудьги, який освічував лише те, що ми бачили перед собою, — немислимі горизонти.

Як сказали б оператор і Лара: в людини не відняти людське. Тоді, як і зараз ми кохали й ненавиділи, товаришували й ворогували. У нас були банди. Точніше, у нас були дві банди. Не повірите, та названі вони були на честь, так званих, «лідерок». Відповідно, були банди Венді та Рейчел. Кількісно банда Венді була більше, адже очільниця була найпопулярнішою дівчиною в класі, так як вона не лише випереджала всіх у спорті, але несподівано була й найкмітливішою. Їй не було рівних в англійські та математиці (якщо пам'ять мене не підводить, у Святому Писанні теж, але тоді воно не мало значення). Вона завжди мала перевагу в забігах, зокрема на довгих дистанціях, зокрема в молодшій школі, бігаючи на пересічній місцевості. Венді була миловидною своєю невинною й непримітною природою: світло-медові пасма, блакитні очі, високе чоло та пишні вуста. Помірно висока на зріст вона доволі вправно ставала жінкою. Миле дівча. Несправедливо, що їй все давалося легко, але вже як було! Вона була тим служником із притчі, якому було дано 10 талантів, а він ретельно викував ще 10 (а може я була тим іншим служником, який мав лише один талант, та той сховав глибоко в землю, аби не вкрали?). Рейчел була смуглявою та мускулястою, їй також гарно давалися спортивні ігри, проте в академічних успіхах не могла дорівнятися до Венді. Вона була брюнеткою з глибоко-посадженим карими очима, прямими пасмами, довгими м'язистими руками та невловимою сексуальністю, що була зовсім не пов'язана із пубертатними змінами. Оскільки саме у Венді з'являвся натяк на груди. Рейчел була пласкою та гнучкою. Венді мала всі шанси успішно скласти випускні іспити, тоді як майбутнє Рейчел було сумнівним через її помітну непокірність вчителям. Здається, банда Рейчел була втричі меншою. Хоча дівчатка там були не такими пристосуванцями й дозволяли собі трішки пустощів. А втім, не забувайте: у цілому ми всі були цілком милими й порядними.

Перерви банда Венді проводила навколо невисокої кам'яної стіни, що поблизу нетбольних кортів, а Рейчелова зустрічалася в кущах, тобто в чагарниках вікторіанських лаврових кущів, що росли під шкільними ворітьми.

Озираючись у минуле, я гадаю, що все таки в Рейчел були ті лідерські якості, яких Венді не вистачало — вона була надто поступливою, тому до неї й клеїлися інші дівчата, адже тоді достатньо було не виділятися, щоби стати зіркою. Озираючись у минуле, я думаю, що її можна було назвати люб'язною. Венді робила те, про що її просили або чого очікували, те, що їй начебто й подобалось. З усіх сил Венді старалася і навіть на мить дивувалася, що до неї ніхто не міг дорівнятися. У той час як Рейчел була примхливою. Вона надокучала дівчатам, яким не подобалася. Хоча, я не пам'ятаю жодного конкретного випадку, коли вона надокучала комусь. Скоріше це витало в повітрі, як дим-передвісник імовірної небезпеки.

Були ще такі купки дівчат, і я разом з ними, які тусувалися десь у закутках банд, невпевнені, чи були прийняті до колективу. Невпевнені, бо не й не знали достеменно, чим ті банди мають займатися. Про це були всі наші таємні розмови пошепки у вбиральнях та засекречені записки на уроках Святого Писання. Ми були впевнені, що доєдналися б до чогось таємного, якби були у найближчому колі банди (до нього завжди входило 4-5 прислужників лідерки). Можливо, нам би не було так нудно.

Лиш тепер розумію: я розкрила секрет наших банд. Ніякого секрету не було. Вони тільки те й робили, що створювали подоби банд: найближче коло й закутки, напруга між сонячною бандою Венді та бандою Рейчел, яка надавала перевагу тіні. Ми мешкали в облагодженій околиці індустріального міста й інколи прогулянкою зимовим полуднем чи дорогою на чаювання зустрічали справжні банди: хлопаки з ланцюгами, хлопаки у важезних чоботах із ножами в руках, — хлопаки, про чиї «подвиги» іноді писали в газетах. Ми швидко минали їх, повні хоробрості, адже нас було більше. Та наші банди не були справжніми бандами. Не траплялося абсолютно нічого.

Чи, може, це мені так здається. Хоча, навіть якщо і траплялося, я все одно не пам'ятаю.

Всі прочитані книжки вдихнули в мене ідею, що зрада могла б додати до банд перчинки. Наприклад, дівчина зраджує свою банду, передаючи її секрети іншій (якщо настільки цінний секрет узагалі існував). Мабуть, мене поглинула тема зради через шарм «Руперта з Генцау». Іншого володаря такого шарму, Едмунда з «Короля Лір», я, напевно, ніде ще не зустрічала. Можливо, я просто відчула певну сюжетну схожість: тільки зрада може додати цікавинки до тривіальних банд. Ця ідея була нездійсненною: я ж говорила, не було таких секретів, намірів на баталії, як і самих баталій — нічого варте зради. Я спостерігала з якою надто активною винахідливістю Лара зраджувала мене, як наче це був драматичний компроміс, і тоді я оглядалася із жалем на себе ще малу, якій так не вистачало цієї ж драми. Наш світ сповнений метушні щодо проведення опитувань, які демонструють, що одна нудна реклама може відвести уваги аудиторії від усієї рекламної паузи або навіть зменшити кількість

переглядачів перерваною рекламною паузою програми. Вона тихцем зауважила, що інша фірма безалкогольних напоїв провела опитування, згідно з яким мої реклами Spanarąja та Grenadine перетворюють весь сегмент глядачів на апатичних та знудьгованих. Не здивуюся, якщо вона вигадала не лише результати, а й саме опитування. Тим не менш, я маю визнати, вона спровокувала сумніви, що нависали, наче дим в атмосфері – і вже тут нічого не вдієш. Вона хутка і вона дерзка. Світ, у якому вона живе, мені важко досягнути: згенеровані комп'ютером інтерактивні гладіатори, герої Майнкрафту, бідно вдягнені ляльки-камікадзе, кати із мечами та лазерні дуелянти. Лиш одним дотиком блискучих чорних нігтів вона може заповнити екран кров'ю, в якій я захлинуся.

У мене виникла ще одна ідея, гадаю, вона стосувалася Венді й Рейчел. Я уявляла, якби якась дівчина розтягнула темний шнур через доріжку для бігу, то вона могла б надломити пиху Венді під час бігу й очистити шлях для враженої та вдячної Рейчел. Оце справжній секрет, який краще тримати в собі. Оце справжня зрада, не якісь там хихикання чи перешіптування. Може, це відкрило б очі Рейчел на різочу відмінність між балачками та справжньою дією. Я це вигадала не тільки через те, що обожнювала Рейчел та ненавиділа її противницю. Чи навпаки: я любила Венді, але вона знехтувала мною. Насправді ж вона ніким не нехтувала в повному сенсі слова – просто обирала лиш наполегливих, які палко бажали бути якнайближче. Мабуть, я не любила її, я не любила жодну із них, моє серце полонили Ланселот, Руперт, Саладін та містер Рочестер. Я боялася бути повністю поглинутою нудьгою й більше нічого не помічати. І хоч я усвідомлювала нездійсненність ідеї з шнуром, одного разу в мені блиснула думка розповісти про неї Рейчел. Та вона б мене не послухала – вона б стала уїдливою чи нажаханою, а, може, зовсім би він мене відвернулася. Сценарій її вдячності був надто крихким, тому я полишила цей замір. Було шкода, адже я точно знала місце, де можна було б натягнути шнур: між деревами в ліску на підйому навколо шорсткої гальки біля старого кар'єру. Там було навіть місце, де зрадниця могла би сховатися, щоб дістати шнур і потім втекти, залишивши по собі безлад. У формі бігуна, зрадниця пропустила б значну частину кола, скоротивши прямо між деревами.

Справа в тому, що під час забігу Венді, яка з легкістю опередила інших, дійсно спіткнулася й впала на тому самому місці. Вона пролетіла немалий шматок землі аж до гальки, і дуже вдарилася головою об гострий камінь – досить довго перебувала в лікарні зі зламаним хребцем та ребром. Вона також досить довго була непритомна, і коли прийшла в себе, то тільки, щоб вимовити кліше, що, як на диво, було під рукою – «не буду такою, як раніше». Світло погасло. Вона зрізалася на іспитах. Як і Рейчел. Принаймні для рівня нашої неперевершеної школи це вважалося провалом. Деякий час потому я втратила зв'язок з обома. Мені невідомо, ким стала Венді після закінчення Середньої сучасної школи. Я дуже добре пам'ятаю цей шнур, наче товста садова мотузка,

як у мого тата в сараї, — темний шнур кольору хакі, майже невидимий на фоні пожовклого листя та калюж. У мене хвороба Альцгеймер навпаки, адже на диво чітко пам'ятаю речі, що насправді не відбувалися. Урешті-решт, моя робота — це пошук реквізиту, налаштування освітлення та уявлення про те, як фігура підлаштована в кадрі. Мотор. Я пам'ятаю Яїл, тому що ця історія несповна тримається купи, емоції збивають з пантелику і нас запрошують щиро радіти злу. Я пам'ятаю Яїл через смачнючий червоний колір, через спалах збудження від орудування олівцем, через те, що тоді на мить я стала творчиною мистецтва й кольору.

КІНЕЦЬ

[101]Ця цитата та подальші взяті з перекладу Біблії Іваном Огієнком.

Оригінал

Jael

I remember very clearly, Mrs Hodges said, 'What a lovely colour, Jess,' and I spread it further and further across the page of the Scripture book. If you got five As in a row, you got sent to the head-mistress to be congratulated, and I had got as far as four, though none of us thought Scripture counted, compared to English, or History, or Science. It was a lovely colour, it was a true vermillion, and I spread it and spread it, all over the page. I had a good box of pencils, about twenty-four colours, including some unusual pinks and turquoises. You could get quite convincing flesh colours with those pencils, but I wasn't much good at drawing. In fact, I had made Jael's headdress fall forward over her face, and concentrated on her arm and the hammer, and the tent-peg, and the great sheet of blood stemming out like a great river into a sheet, or a cloth, over the couch he lay on, and the floor of Jael's tent, and the greyish, over-absorbent lined page of my exercise book. I don't really think I asked myself at the time why we were being asked to illustrate this very odd tale. I really don't think so. Nor do I really think there is any reason why I remember that drawing more than any other in that exercise book. I can't, for instance, remember what I got the four As for, or even whether I got an A for my rendering of Jael's neat and bloody disposal of Sisera. I wasn't particularly trying to please Mrs Hodges, who was not religious, she was a history teacher doing her stint at Scripture, as most of them did. Scripture didn't have important teachers, either, and got shared out as a chore. She was unusual, in those days (the early 1950s), for being married. She had a lot of long curly dark hair, and red lips, and wickedly pointed very high heels, on which she clipped along between our desks. Youngish, for a teacher at that good, ancient establishment for girls. Not a good teacher, you remember those. I am quite sure, though I don't remember a word she did say, that she gave us no explanation of why we had to study and illustrate that peculiarly disagreeable and morally equivocal story. Anyway, for some reason, the experience of making that pool of red with my good pencil on the bad paper has stayed with me. I was telling the cameraman in the studio in

Brussels about it, over lunch. We were talking about how your past life is mapped two ways, with significant things that of course you remember, births, marriages, deaths, journeys, successes and failures, and then the other sort, the curiously bright-coloured, detailed pointless moments that won't go away. He's in his early thirties, he looked a bit sorry for me, when I told him about Jael, that I was old enough to have memories so far back. So small and bright and faraway, like illuminations in manuscripts. We discussed the horrible story, and he was very struck by it. (He had a completely religion-free upbringing, I don't think he ever opened a Bible in his life.) I said, and I'm sure I'm right, that I didn't think I was remembering it for its shocking morals, I said I was sure I was remembering it because of the excitement I'd felt over spreading more and more of that red over the paper. Like the blown-up-and-up shot we used in the Spanaranja commercial, all those glistening exploding sacs lying together in a segment of a blood orange. You didn't get much intense sensuous excitement at Armadale High School, Girls' Public Day School Trust, GPDST.

Anyway, that caused me to think, not for the first time, about Jael and Sisera. I'm sure all those Scripture stories we did at the ages of nine and ten are the reason I find religion not only incredible, but disgusting and dangerous. At that stage, you're already doing bits of Shakespeare, at least at the kind of segregated high-powered school I was at, and even if you say, or believe, you're bored or indifferent, there are all those passionate people, all those complicated motives, all that singing language, all the power, and, later, you know it changed you for ever. But the Scriptures were both dead and nasty. And all we did was illustrate them, frame by frame, the Coat of Many Colours, the Manna in the Wilderness, the Plagues, Jael and Sisera.

Explaining it to Jed, our cameraman, I said, it's not even a story about treachery or loyalty. I told it him from memory, as it came into my head whenever I saw that red sheet. It happens in the Book of Judges, when the Judge, unusually, is a woman, Deborah. (No, we were not offered her as a rôlemodel for leadership qualities. I'm not sure the concept existed in the early 1950s. If it did, she wasn't it, more likely Florence Nightingale or Elizabeth Fry.) The Israelites as usual had done evil in the sight of the Lord who sold them into the hands of Jabin, King of Canaan, whose captain, Sisera, mightily oppressed them with nine hundred chariots of iron for twenty years. Then Deborah traps Sisera in the river of Kishon. The Bible says 'The Lord discomfited Sisera and all his chariots, and all his host, with the edge of the sword.' The Lord did his own killing at that point of the Bible, but Deborah organised it. Sisera got out of his chariot, and fled away on his feet, and came to the tent of Jael, the wife of Heber the Kenite, who was at peace with Sisera's King Jabin. And Jael said to Sisera, 'Turn in, my lord, turn in to me; fear not.' And he went in, and when he asked for water, she opened a bottle of milk, and covered him, and invited him to rest. And he asked her to stand in the door of the tent, and say no man had come that way. The next bit I have always known by heart.

'Then Jael Heber's wife took a nail of the tent, and took an hammer in her hand, and went softly unto him, and smote the nail into his temples, and fastened it into the ground: for he was fast asleep and weary. So he died.'

Now I think about it, it's a story about the breaking of all the primitive laws of hospitality, and kindness, laws we learn even from fairy-stories. Jael was not Sisera's enemy; she enticed him in, and gratuitously betrayed him. The next chapter of the Bible (Judges 5) is Deborah's song of triumph. It is full of amazing rhythms, in the King James Bible. It is a nasty piece of work. Listen.

Blessed above women shall Jael the wife of Heber the Kenite be, blessed shall she be above women in the tent.

He asked water, and she gave him milk; she brought forth butter in a lordly dish.

She put her hand to the nail, and her right hand to the workmen's hammer; and with the hammer she smote Sisera, she smote off his head, when she had pierced and stricken through his temples.

At her feet he bowed, he fell, he lay down: at her feet he bowed, he fell; where he bowed, there he fell down dead.

The mother of Sisera looked out at a window, and cried through the lattice, Why is his chariot so long in coming? why tarry the wheels of his chariots?

Her wise ladies answered her, yea, she returned answer to herself,

Have they not sped? have they not divided the prey; to every man a damsel or two; to Sisera a prey of divers colours, a prey of divers colours of needlework, of divers colours of needlework on both sides, meet for the necks of them that take the spoil?

So let all thine enemies perish, O LORD.

I love the rhythms of that. I love to think of those seventeenth-century bishops, in a world where bishops were regularly burned for believing, or not believing, things, making those rhythms. At her feet he bowed, he fell, he lay down; at her feet he bowed, he fell; where he bowed, there he fell down dead. I don't know what Hebrew rhythm they were echoing, but the English is done with heavy monosyllables, strokes of the hammer, strokes of the axe, and yet it flows, too. All those rhythms and phrases are vanishing from our world. My mother, every time she opened the fridge, would say, 'Here is the butter in a lordly dish,' and when I found it in the Bible, it was a piece fitting into a cultural jigsaw. It is a long time ago. The fridge was our first, and very new. In the war, our milk and butter were in earthenware pots under wet muslin veils, weighted with little heavy clay beads, red and blue.

When I did the Grenadine commercial, I made a red silk tent that made great pools of red light on a glittery sandy floor. The politically incorrect desert warrior poured the crimson juice from a kind of Venetian claret jug. There was a lordly dish on a low table, with a great swirling pyramid of something creamy that caught the pink light. Lara, who is my assistant director and wants my job, says you can't make images like that any more. People have the wrong associations to desert warriors and captive pale maidens. She just looked blank when I told her that I'd also been playing with the image of Persephone, eating pomegranate seeds in the underworld, with dusky-skinned gloomy Dis. I had a lovely plate of the seeds, too, another richer, if less lordly, dish, next to the buttery stuff, little bits of pink jelly, glistening. I shouldn't have told her about Persephone; it convinced her even more that I'm *passé*, in need of replacement, encumbered with dead cultural baggage. I might have done better to tell her about my other idea, about hand grenades being called grenades, like Grenadine, because they resemble pomegranates, in shape, and in being full of explosive seeds. What a delicious metaphor, sheets of red juice, explosions of extreme sensuality, sheets of red blood. Attached to nothing, it's just the quirky way my mind works. I got a First at Cambridge, writing

Empsonian essays unpacking complicated multiple metaphors. Unpacking's a more modern word, we didn't use it then, you could make a film where you opened a velvet ball and floods of red silk and light filled the screen – what would you use that for? It's odd to be a pointless poet who doesn't make poems, only commercials for fruit drinks. I enjoy that. It's never dull. Lately it's become a bit frightening.

Anyway, Jael. Why do I remember Jael? Metaphors. I do know – I have always known – that I felt a faint click of symmetry as I drove the point of my pencil into the paper. Pencil, peg. Another detached image, like the grenade. Pointed. Pointless. I do know also that whenever I remember that patch of fierce colour I remember, like an after-image, a kind of dreadful murky colour, a yellow-khaki-mustard-thick colour, that is the colour of the days of our boredom. For we were not unhappy girls, we were cared-for, nice, clever girls, and we were bored. It's quite hard to think back to that time. All the buildings were the same colours, green and cream. We wore milk-chocolate-coloured gymslips over khaki-coloured shirts, with what we then amiably called nigger-brown ties. I do not believe any of us thought of the nasty meaning of those words, nigger-brown, we just recognised the colour. Ignorance, innocence, boredom. It's strange how I hesitate, out of fear, to write down the true fact that we used that word, in that unloaded way. It's so long ago, we shall be judged without being imagined. All the excitement of life was in books. Jane Eyre, with her burning bed-curtains, or being punished in the Red Room (I've made films with both those images, fire insurance and children's furniture). Ivanhoe charging, Robin Hood in the dappled green light with his bow, Eliza escaping across the breaking ice, wolves and narwhals, volcanoes and tidal waves, excitement was all in books, none of it, nothing at all, seeped out into life. We were the pre-television age, and we cannot – that is, the absolute quality of our boredom cannot – be imagined by those who grew up with the magic lantern, the magic window on the world, the Pandora's box peopling the world with temptations and emotions and knowledge and other places and people in the corner of the lounge/sitting room/front room. I know young people now have a worked-up nostalgia for an imaginary time when families communicated, people made things, played games, instead of passively watching. Now and then we did. I remember the physical pleasure of frenzied playground skipping. I remember the passionate life with which I invested a collection of lead ponies. But mostly – apart from books – I remember this smeared, fuggy, limited light of boredom, where you couldn't see very much or very far, and the horizon was unimaginable.

Human beings are human beings, Lara and the cameramen might say. You must have had loves and hatreds, friends and enemies, then, as now. We did have gangs. We had two gangs, in our class, to be precise. They were called, unimaginatively, after their 'leaders'. One was Wendy's gang, and the other was Rachel's gang. Wendy's gang was bigger, because Wendy was the most popular girl in the class, which was surprising, perhaps, since she was also both the cleverest girl and the best at sports, more or less. She came top in English, and top in Maths (and top in Scripture, as far as I can remember – Scripture, as I said, didn't count). She won races, particularly long-distance ones, particularly the junior school cross-country run. Wendy was good-looking in a completely inoffensive, unexceptionable way. She had honey-blond hair, blue eyes, a broad brow, a wide mouth. She was tall, but not too tall, she was developing into a woman, but not awkwardly. She was a nice girl. It wasn't fair that she should have everything, and be nice with it, but that was how it was. She was the person in the parable of the talents who was given ten talents and industriously made another ten talents. (Did I see myself as the servant with the one talent, who hid it in the earth in case it got stolen?) Rachel was dark, and sinewy, good too at games but not at all in Wendy's class as an academic high-flyer. Rachel had deep-set brown eyes, and straight black plaits, and

long fine hands, and an indefinable sexiness, nothing to do with puberty. It was Wendy who had the beginnings of breasts. Rachel was thin and wiry. Wendy was going to pass the eleven-plus into the senior school with no problem, whereas Rachel's future was uncertain, and she showed a mild sulky rebelliousness to the teachers. I should think Rachel's gang was about a third the size of Wendy's. The girls in it were naughtier, less conformist. In the context, you must understand, of our all being totally respectable nice girls.

Wendy's gang, at playtime, sat around on the low stone wall round the netball courts and Rachel's gang met in the bushes, in the sooty Victorian laurel-bushes near the gate into the school grounds.

I think, looking back, that Rachel had leadership qualities, and that Wendy didn't – she was simply too agreeable, her gang clustered round her because she was a star whose star quality was a perfect normality. Looking back, I think you could call it grace. She did things – things she was asked to do, things she was expected to do, things she mildly liked to do – as well as she could, and was briefly surprised to find that no one else could do them anywhere near as well. Whereas Rachel was moody. You had to be on the right side of her, or she picked on you. No, I can't remember any instance of her picking on anyone, nothing so precise. Just an atmosphere, a smoke, of possible danger.

There was a fringe of girls, like myself, who hung around the edges of the gangs, not sure if we were admitted as members or not. Because we weren't sure, we were also uncertain what the gangs did. What was being discussed, in secret whispers, in smuggled notes in Scripture lessons, in the bogs. We thought, if we could be in the inner circle – both gangs had an inner circle of about four or five acolytes and the Leader – we would be part of something that was going on, we would be less bored.

I know now, I know the secret of what was going on. It was nothing at all. Or at least, all that was going on was the self-perpetuation of the structure of the gangs, the inner circles, the outer circles, the tension between Wendy's gang in the sun and Rachel's in the shade. We were in a green suburb of an industrial town, and when we crossed the town, on winter afternoons, to go home to tea, we saw real gangs, that is, active gangs, boys with bicycle chains, boys with knives and heavy boots, boys whose doings were reported in the papers, sometimes. We hurried past, looking unfrightened, walking together, safety in numbers. But our gangs were not *gangs*. Nothing ever happened.

Or at least, I think nothing happened. No, change that, *something* happened, but I do not remember how.

I had the idea, because I read so many books, that treachery would make the gangs interesting. A girl could betray the secrets of one gang to the other, if she could find any secrets to betray. I think I was interested in treachery because of the charm of Rupert of Hentzau. I hadn't met that other charmer, Edmund in *King Lear*, I'm fairly sure. I may have hit on some narrative universal: what is interesting about boring gangs has to be treachery. It was a silly idea, because, as I said, there were no secrets, no plans of battle, no battles, nothing to betray. I watch Lara betraying me with all the inventiveness of her, our, fraught and hyperactive trade, and I look back on the innocent child I was, with my dreams of drama, with a sad pity. Our world is full of a buzz about surveys which have been commissioned which show that *one boring commercial* can lose the audience for the whole commercial break round it, can even diminish the audience for the television programme into which our

break breaks. She is putting it about, in whispers, that another soft-drinks firm has done a survey that shows that both my Spanaranja and my Grenadine films are infecting whole slots with boredom and apathy. I think, myself, she invented not only the findings, but the survey. It was, I have to admit, a resourceful idea, which will leave a question hanging like smoke in the atmosphere, even if I manage to get rid of the survey or demolish its hypothesised findings. She's quick, and she's brave. She lives in a world of interactive computer-generated gladiators, bomb-lobbers, kamikaze scantily clad dolls, headsmen with swords and laser-duellists my reactions aren't quick enough for. She can fill screens with blood I shall drown in, at the touch of her glossy black fingernails.

I did have another idea, I think, about Wendy and Rachel. I thought, if some girl stretched a dark cord across the path, in the cross-country run, she could bring down Wendy in her pride as she strode past, leaving the way clear for Rachel, who would be impressed and grateful. It would be a real secret, something would really have happened, that could never be told. It would be real treachery, not just giggling and whispering. Rachel would be able to recognise the degree of difference, between talk and something really happening, for once. I didn't have this idea, particularly, because I was in love with Rachel and hated Wendy. Or the other way round, because I was in love with Wendy, and she spurned me for her inner circle. She never exactly spurned anyone – her inner circle got there through the greater persistence of their greater desire. I don't think I was in love with either of them, or with anyone, except Sir Lancelot, and Rupert, and Saladin, and Mr Rochester. I was afraid of being annihilated by boredom, of there never being anything else. Once I thought about talking to Rachel about my idea about the cord, of course, I saw how impossible the idea was. She wouldn't have listened, and might have reacted quite nastily, or been put off, or even scared. The scenario of her secret gratitude was just that – a tenuous scenario, and I abandoned it. I was sorry, because I knew where the good place to stretch the cord would be, between the trees in a copse on the climb round the rough scree near the old quarry. There was cover for the traitor to retrieve the cord, and get away, in the confusion. The traitor would be dressed for the race, but would have skipped a large part of the circuit, cutting straight through the trees.

The thing that happened was, that Wendy, running easily, and well ahead of everyone else, did stumble and fall, in exactly that place. She fell quite a way, down the scree, and hit her head very nastily on a sharp stone, and broke a vertebra and a rib, and was in hospital for quite a long time. She was unconscious for quite a long time, too, and when she did come round was, to use a cliché which is conveniently to hand, 'never the same again'. A light went out. She took the eleven-plus with the rest of us, and didn't pass. Neither did Rachel, or not to our very superior school, and after a time I heard no more of either of them. I don't know what became of Wendy after the Secondary Modern. I have a very clear memory of the piece of cord – sort of fairly thick garden twine, such as my father had in his shed, a dark khaki-green twine, completely invisible over dead leaves and puddles. I have the opposite of Alzheimer's, I remember things I really think didn't happen. After all, my job is scenarios, is finding props, is imagining lighting, the figure entering the frame, and ACTION. I remember Jael because the story doesn't quite make sense, the emotions are all in a muddle, you are asked to rejoice in wickedness. I remember Jael because of the delicious red, because of the edge of excitement in wielding the pencil-point, because I had a half-a-glimpse of making art and colour.

FIN